THOMAS G. LONG

Svjedočanstvo propovijedanja

BIBLIOTHECA FLACIANA

SVEZAK XXV

Thomas G. Long
Svjedočanstvo propovijedanja

RECENZENTI
prof. dr. sc. Ivica Žižić
izv. prof. dr. sc. Nikola Vranješ

THOMAS G. LONG

Svjedočanstvo propovijedanja

Teološki fakultet
Matija Vlačić Ilirik

Biblijski institut

ZAGREB, siječanj 2023.

NASLOV IZVORNIKA
The Witness of Preaching, 3rd ed., Thomas G. Long
Louisville, Westminster John Knox Press, 2016.

NAKLADNIK
Teološki fakultet Matija Vlačić Ilirik
Radićeva 34, Zagreb

Biblijski institut
Kušlanova 21, Zagreb

ZA NAKLADNIKA
Lidija Matošević
Perry L. Stepp

PRIJEVOD
Enoh Šeba

LEKTURA
Dušanka Profeta

PRIJELOM I GRAFIČKA PRIPREMA
Teofil Dereta

TISAK I UVEZ
Stega tisak d.o.o.
Heinzelova 30, Zagreb

Copyright za hrvatski prijevod: Teološki fakultet Matija Vlačić Ilirik
Sva prava pridržana. Ni jedan dio ove knjige ne smije se bez odobrenja nakladnika reproducirati ili prenositi u bilo kojem obliku, ni na koji način, elektronički ili mehanički, uključujući fotokopiranje, snimanje ili pohranjivanje u bazu podataka.

Izdanje ove knjige pripomogli su novčanom potporom:
Ministarstvo znanosti i obrazovanja
Savez baptističkih crkava u Republici Hrvatskoj

CIP zapis je dostupan u računalnome katalogu Nacionalne i sveučilišne knjižnice u Zagrebu pod brojem 001160774.

SADRŽAJ

Predgovor hrvatskom izdanju VII
Predgovor trećem izdanju IX
Uvod 13
Pronalaženje ulaza 13
Iz *klupe* do *propovjedaonice* 15
Mjesto usamljenosti 17
Smisao za otajstvo, smisao za humor 20
Prvo poglavlje - Što znači propovijedati? 23
Početak 23
Događaj propovijedanja 27
Predodžbe o propovjedniku 31
Glasnik 32
Pastor 42
Pripovjedač/pjesnik 52
Propovijedanje kao svjedočenje 63
Propovijedanje i bogoštovlje 69
Drugo poglavlje - Biblijsko svjedočanstvo u propovijedanju 71
Biblijsko propovijedanje kao norma 72
Sveto pismo, teologija i suvremeno iskustvo 76
U početku 87
Egzegetska navika 88
Treće poglavlje - Biblijska egzegeza za propovijedanje 89
Kratka egzegetska metoda za propovijedanje 92
Četvrto poglavlje - Fokus i funkcija propovijedi 125
Od teksta prema propovijedi: rasprava 126
Dva puta: ideja i događaj 133
Od događaja preko zahtjeva do događaja 136
Fokus i funkcija 139
Peto poglavlje - Osnovni oblik propovijedi 149
Nacrt: tradicionalni pristup 151
Preispitivanje tradicije 155
Potraga za idealnim oblikom 157
Filmska industrija 166

Raznovrsnost autentičnih oblika 169
Nalaženje zadovoljavajućeg propovjednog oblika 171
Dva primjera dobrog oblika propovijedi 178
Povećavanje energije oblika 184
Šesto poglavlje - Dorada oblika 185
Mjerenje udaljenosti 186
Popisivanje resursa 191
Dodatni primjeri 193
Iz skladišta 200
Važnost raznovrsnosti 204
Sedmo poglavlje - Počeci, konektori i završeci 209
Uvod u propovijed 209
Povezivanje 224
Završna riječ 229
Osmo poglavlje - Slike i iskustva u propovijedi 235
Razbijanje prozora 237
Popunjavanje kutije s alatom 241
Analogija 242
Primjer 247
Metafora 254
Otvaranje vrata 258
Potraga za izvorima 260
Deveto poglavlje - Propovijedanje i plagijat 265
Deseto poglavlje - Od radnog stola do propovjedaonice 273
Od pisanog prema usmenom 274
Citiram... 277
Pronalazak ritma 279
Govoriti istinu 280
Jedanaesto poglavlje - Razgovor na hodočasničkom putu 283
Propovjednička kolektivna mudrost 284
Dodatak A 299
Dodatak B 303
Dodatak C 309
Dodatak D 321
Kazalo biblijskih mjesta 335
Kazalo imena i predmeta 337

PREDGOVOR HRVATSKOM IZDANJU

Nema gotovo nikakve sumnje da se praksa propovijedanja u svega nekoliko proteklih godina susrela s nezapamćenim izazovima, a posljedice toga sraza znat ćemo sagledati i procijeniti tek u godinama koje dolaze. Govorim, dakako, o pandemijskim okolnostima koje su ispraznile crkvene zgrade, potjerale vjernike-slušatelje u relativnu sigurnost vlastitih domova, a propovjednike prisilile da se pošto-poto obuče u propovijedanju u virtualnom prostoru. I bez obzira jesu li svoje propovijedi izgovarali u objektiv kamere smještene u praznu crkvu, a kasnije u prorijeđene redove slušatelja smještenih u skladu s pravilima o obveznoj distanci i maksimalnom dopuštenom broju posjetitelja, mnogi su od njih postali svjesni nekih ozbiljnih, pa čak i neugodnih pitanja. Zašto je tako teško propovijedati kada propovjednik pred sobom ne može vidjeti one kojima se obraća? Kako se pripremati za propovijed ako je video veza jedini „most" prema slušateljima? Zašto je izgovoriti i snimiti propovijed unaprijed nekako potpuno drukčije od propovijedanja „uživo"? Jesmo li se u svojem propovijedanju uljuljkali u lažnu pretpostavku da će naši slušatelji uvijek biti tu, pa otišli toliko daleko da smo ih jednostavno počeli uzimati zdravo za gotovo? Jesmo li se više brinuli o tome kako ulaštiti doktrinarni lak naših propovijedi, kako ispravno shvatiti svoj propovjednički autoritet ili kako proniknuti najsitnije detalje značenja biblijskoga teksta, a u svemu tome propustili osluškivati tihe glasove onih zbog kojih se Sveto Pismo i čita u zajednici, onih koji nam iznova povjeravaju svetu dužnost otvaranja Riječi ne bismo li u tom činu još jednom razabrali kako se Bog obraća čovjeku usred njegovih „sada" i „ovdje".

U sadašnjem trenutku stanje je takvo da su se vjernici vratili u crkvene klupe. Međutim, kao što će gotovo svaki pastor potvrditi, više ništa nije posve isto kao ranije. Neki su vjernici odlučili zadržati distancu od svojih sestara i braće – neki su zaključili da im je *online* prisutnost na bogoslužju sasvim dovoljna, a neki su shvatili da im crkva zapravo i ne treba, pri čemu im je pandemijski režim samo olakšao donošenje takve odluke. I premda naizgled sve ide dalje kao ranije, dogodile su neke nepovratne promjene.

Knjiga *Svjedočanstvo propovijedanja* napisana je puno prije spomenutih promjena. Štoviše, ovo treće izdanje donosi i neke važne dopune o kojima autor govori u svojemu predgovoru jer je od prvoga izdanja prošlo nekoliko desetljeća. U tom razdoblju knjiga je postala nezaobilazan, ako ne i najvažniji udžbenik iz homiletike koji se koristi u različitim krajevima svijeta. Za to postoji barem nekoliko izvrsnih razloga. Ponajprije, za razliku od brojnih drugih knjiga slične tematike i namjene, ona ne „propisuje" jedan oblik ili model propovijedanja, već ukazuje na važnost razvoja vlastitog stila. Umjesto da promiče jednostrano shvaćanje i „šablonizaciju" propovijedanja, ovo djelo inzistira na cjelovitom pristupu i teološkoj širini, a neposredna posljedica toga jest korisnost knjige za propovjednike različitih teoloških opredjeljenja. Nadalje, autor jasno zagovara cjelovit pristup službi propovijedanja koji će izrazito ozbiljno uzimati u obzir potrebe i pitanja slušateljstva, ali i tražiti njegov aktivan doprinos. Treće, knjiga dosljedno potiče propovjednike na samokritičnost, a čitavu vjerničku zajednicu hrabri da se usudi postavljati pitanja i preispitivati postojeće prakse i nekritički naslijeđene obrasce. Ova značajka knjige dobiva dodatni značaj u onim crkvenim okruženjima gdje se upravo propovijedanje smatra ne samo ključnom praksom, nego i onim središnjim dijelom bogoslužja na kojemu počiva velik udio vjerničkog očekivanja. Imajući to na umu, najveće blagodati čitanja ove knjige trebale bi požnjeti upravo one crkvene zajednice koje biblijsko propovijedanje smatraju presudnim obilježjem svojega identiteta.

Iz svega dosad rečenoga slijedi da, iako je šteta što ovo djelo nije kod nas ranije objavljeno, *Svjedočanstvo propovijedanja* ipak dolazi u pravi čas da nam pomogne osloviti brojna pitanja i nedoumice s kakvima se susrećemo u ovom našem (post) pandemijskom svijetu. Premda se ne može poreći da ima onih koje nikakvo kršćansko propovijedanje više ne može potaknuti da se vrate, ili po prvi put približe zajednici vjere, jednako tako ostaje i činjenica da se usred svih turbulencija i preokreta uvijek iznova pojavljuje, kako to kaže autor, „glad za Riječju". Hoće li u tom trenu biti dovoljno onih koji će htjeti i znati slušati svjedočanstvo Pisma da bi potom u svojim sredinama i nestabilnim okolnostima pronašli one oblike propovijedanja koji će pobuditi slušanje, probuditi vjeru i obnoviti crkvu? Neka pojava ovoga naslova na hrvatskom jeziku bude izraz molitve da odgovor na to pitanje bude pozitivan.

U Zagrebu, na Božić 2022. godine
Enoh Šeba

PREDGOVOR TREĆEM IZDANJU

Kada sam kasnih 80-ih godina prošloga stoljeća pisao prvo izdanje *Svjedočanstva propovijedanja* pokušavao sam napisati nešto staro i nešto novo. „Staro" je podrazumijevalo napraviti još jedan osnovni udžbenik o kršćanskom propovijedanju, koji će biti i uvodni materijal za studente početnike, ali i podsjetnik za iskusnije propovjednike. Još tamo od petog stoljeća i pojave homiletičkog dijela Augustinova djela *O kršćanskom nauku* svaki je crkveni naraštaj pisao priručnike s uputama o propovijedanju tako da je *Svjedočanstvo* naprosto još jedna stavka na tom vrlo dugačkom popisu. Ovoj knjizi prethodilo je na stotine osnovnih udžbenika, a dobar broj njih pojavio se i nakon njezina prva izdanja. Ono što *Svjedočanstvo* izdvaja od ostalih jest pokušaj dopuštanja teološkoj slici svjedočenja za evanđelje da od početka do kraja usmjerava i vodi svaki aspekt procesa stvaranja propovijedi – od tumačenja biblijskog teksta pa sve do izgovaranja propovijedi.

„Novina" se sastojala u pisanju udžbenika koji vodi izravnu konverzaciju s drugim glasovima i mišljenjima na području propovijedanja. Velikim dijelom svoje povijesti homiletička disciplina bila je, baš kao i druga takozvana praktična područja, smatrana *primijenjenom* teologijom. To je značilo da se „prava" teologija stjecala na predavanjima iz sustavne teologije, Staroga ili Novoga zavjeta, a predavanja o propovijedanju bila su preokupirana procesom učenja pragmatičnih vještina i tehnika neophodnih za upotrebu te, prethodno već drugdje razrađene, teologije u obliku propovijedi. Prema tome, većinu homiletičkih udžbenika pisali su majstori propovjednici kao priručnike u kojima su iznosili svoje tajne recepte, tehnike i praktičnu mudrost o metodama izrade učinkovitih propovijedi. Te su knjige često bile pametne i korisne, ali su uglavnom bile prilično samodostatne i uvelike nesvjesne drugih glasova i gledišta. U osnovi, njihova poruka bila je: „Evo kako ja to radim. Oponašajte me."

Međutim, za vrijeme pisanja prvoga izdanja ove knjige odvijala se temeljita promjena u razumijevanju praktične teologije, uključujući i homiletiku. Umjesto

sagledavanja homiletike isključivo kao primijenjene teologije, praktična teologija počinje se ukazivati kao generativna teološka disciplina sama po sebi. Stvarno proživljeno iskustvo vjernika – kao pojedinaca, u crkvama i drugim zajednicama, posredovano njihovim vjerskim obredima i praksama, kao i društvenim angažmanom – sve se više doživljavalo kao *izvor* teološke spoznaje, a ne samo kao *meta*, mjesto prema kojemu se odapinju doktrinalne strijele naoštrene negdje drugdje. Počeli smo uviđati da to kako je crkva tijekom svoje povijesti propovijedala, slavila Večeru Gospodnju ili iskazivala gostoljubivost strancima nije bila tek primijenjena teologija, već da to *jest* teologija – življena teologija, teologija na djelu, teologija usađena u praksu. Tako su praktični teolozi umjesto da samo pakiraju i na malo prodaju službenu teologiju namijenjenu masovnom tržištu, ili da u crkvi pružaju pomoć i savjete za provjerene rezultate, počeli sebe shvaćati kao one koji usmjeravaju promet na frekventnom raskrižju triju prometnica gdje se spoznaja kreće između dogmatike, crkvenih praksi i „sekularnih" disciplina, pri čemu svaka od njih ima vlastita potraživanja, kao i učinke koje ostvaruju jedna na drugu.

Jedna od posljedica ovakve redefinicije praktične teologije bila je postupna pojava izuzetno kreativne i teorijski sofisticirane homiletičke literature. U kasnim osamdesetima unutar homiletike vodile su se brojne žustre disciplinarne i interdisciplinarne rasprave, gomila stručnjaka angažirala se u tim debatama i već tada više nije bilo dovoljno objaviti još jednu kuharicu u stilu „evo moje metode". Smatrao sam da nam je potreban udžbenik koji prepoznaje da postoji čitavo područje homiletike kojim se treba pozabaviti i koji će čitatelja postaviti izravno u središte zbivanja. Naravno, čitatelji osnovnog teksta o propovijedanju trebaju znati gdje se na homiletičkoj karti nalazi njegov autor, ali trebaju i postati svjesni da takva karta zaista postoji i da je to prostran teritorij, prepun suprotstavljenih mišljenja i značajnih mogućnosti. Nije da su takve homiletičke knjige bile potpuno nepoznate, ali bile su rijetke i objavljene relativno nedavno što im je davalo za pravo da budu smatrane „novima". Tako je pisanje osnovnog udžbenika takvog tipa predstavljalo „novinu" kakvu sam htio postići knjigom *Svjedočanstvo propovijedanja*.

U trenutku kada se 2005., petnaestak godina nakon prvoga izdanja, pojavilo drugo, u homiletičkoj areni već su se nalazila brojna nova pitanja i glasovi, pa je to izdanje predstavljalo nastojanje da se uhvati korak sa zbivanjima, da se oslove

neke od tih novih snaga i čimbenika, da se promisli trenutno stanje homiletičke rasprave i da se predstave ne samo najbolje metode propovijedanja, nego i način teološkog razmišljanja kakav je neophodan za dobro propovijedanje. Homiletičko druženje postalo je krcatije, zanimljivije i podosta bučnije, a ja sam drugim izdanjem pokušao „uloviti" nešto od te uzbudljivosti.

Sada je proteklo još jedno desetljeće, a brzina kojom se promjene događaju na području homiletike ne jenjava. No vjerojatno najveći pomak koji dolazi do izražaja u ovom izdanju *Svjedočanstva* nalazi se u kontekstu propovijedanja. U Sjevernoj Americi temeljito su poljuljana neka naizgled nepokolebljiva shvaćanja što je to crkva. Mnoge zajednice doživjele su dramatično smanjenje brojnog stanja, brojne crkvene građevine su napuštene, a nedjeljni skupovi na mnogim mjestima izgledaju primjetno manji i njima dominiraju sjedokosi vjernici. Klasik Willa Herberga, *Protestant – katolik – Židov*, objavljen sredinom 20. stoljeća, opisao je vjerski establišment kakav sada više ne postoji, a danas se kršćansko svjedočanstvo izgovara usred globalne tržnice vjerskih izričaja i tradicija. Propovjednici još uvijek nadugačko govore u seoskim crkvama i neogotičkim svetištima, ali je gotovo jednako vjerojatno da ćemo ih naći u kafićima, kino dvoranama, uličnim lokalima i dnevnim boravcima. Postoji bezbroj eksperimenata na području crkvenog života i strukture, a propovijedanje je dio tog inventivnog etosa.

Neki bi lako mogli reći da je, usred tih promjena, raznolikosti i eksperimentiranja, vrijeme homiletičkih udžbenika prošlo. Moglo bi se ustvrditi da ne postoji pojedinačno viđenje propovijedanja kakvo bi moglo govoriti zadivljujućem mnoštvu današnjih kršćanskih zajednica. Ovo treće izdanje *Svjedočanstva* stoji kao oklada da takva tvrdnja nije točna. No njezin uspjeh ne ovisi o promicanju nekog sumarnog viđenja propovijedanja, posuđenog iz prethodnih vremena, nego o raspoznavanju suštinskih praksi kršćanskog propovijedanja kakve još uvijek trepere usred te raznolikosti izričaja. Bez obzira događa li se kršćansko bogoslužje u kući za susrete po uzoru na puritance, u preuređenom skladištu, u iznajmljenom nargila baru, i neovisno o tome kako ono izgledalo, na kraju će se pojaviti glad za Riječju. A tada netko mora progovoriti tu Riječ, što će reći da netko mora pažljivo slušati kako bi začuo svjedočanstvo drevnoga Svetog pisma da bi potom pokušao pronaći način i oblike izražavanja neophodne da se to svjedočanstvo iznova posluša. To su osnove propovijedanja oko kojih se snalažljivi propovjednici trebaju pomučiti kako bi ih mogli prikazati u uvijek novim sredinama.

Dakle, ovo izdanje *Svjedočanstva* ostaje u temeljnom smislu ono što je bilo od početka: ne priručnik za propovijedanje u ustanovljenoj i nepomičnoj crkvi, već vodič za crkvu koja je uvijek na safariju ili, da se poslužimo biblijskom aluzijom, za crkvu koja se, poput Abrahama, zaputila ne znajući kamo ide. Pokušao sam tekst održati relativno kratkim, jednostavnim i neopterećenim rubnim prepirkama i sporednim pitanjima – ukratko, onime što bi se figurativno moglo nositi u naprtnjači. Nadam se da će vještim propovjednicima ova knjiga pomoći u pripremi vjerodostojnijih propovijedi, čak i onda kad se one propovijedaju na nenadanim mjestima i pred slušateljima koji su možda tek labavo privezani uz kršćansku vjeru. No moja najgorljivija molitva jest ta da ova knjiga potakne propovjednike da postanu samokritični u vezi svojega propovijedanja tako da mogu postati sami svoji učitelji i ostati vjerni pozivu na svjedočenje za evanđelje kamo god da Duh povede njih i vjerničku zajednicu.

Thomas G. Long
profesor emeritus
Candler School of Theology
Sveučilište Emory

UVOD

S obzirom na to da radim kao profesor, i da trenutno nisam pastor neke zajednice, većinu svojih propovijedi sada propovijedam u svojstvu „gostujućeg propovjednika". S obzirom na to da su gosti, gostujući propovjednici nisu upoznati s lokalnim običajima, pa tako skoro uvijek prije bogoslužja dobivaju opširan popis uputa. To su upute poput: „Sjedni ovdje", „Stani tamo", „Pazi da uključiš mikrofon", „Bilješke stavi na jedan od stalaka koji koriste glazbenici", „Prođi kroz ona vrata". Začudo, jedna od najvažnijih informacija koje mi, gostujući propovjednici, dobivamo (osobito kada propovijedamo u starijim, tradicionalno građenim crkvama) jest popis uputa kako ući u bogoslužni prostor. Naizgled se može činiti da je dolazak do propovjedaonice nešto jednostavno, ali crkveni su tlocrti su poznati po svojoj složenosti, što znači da jedno krivo skretanje može zbunjenog posjetitelja poslati na galeriju za pjevače ili u spremište za metle umjesto prema oltaru.

Pronalaženje ulaza

Način kako propovjednik ulazi u bogoslužni prostor nije samo praktično, nego i teološko pitanje. Promotrimo na tren kako se to ustvari odvija u različitim okruženjima. U nekim crkvama svećenik se gotovo neopaženo pojavljuje na sporednim vratima za vrijeme sviranja preludija i nenametljivo sjeda u blizinu propovjedaonice. U drugim crkvama svećenik za vrijeme uvodnog himna u procesiji hoda prolazom i potom se pridružuje zboru. U crkvama građenima tako da nalikuju kazalištima ili koncertnim dvoranama propovjednik u trenutku kada dođe vrijeme za propovijed gotovo magično izranja iz zamračenog prostora iza pozornice. U nekim drugim crkvama ulazak svećenika predstavlja posebno svečan trenutak, obilježen molitvama i himnima. Primijetite, međutim, da u

svakom od tih slučajeva svećenici dolaze negdje *izvana* – propovjednik s nekog drugog mjesta dolazi u prostor gdje zajednica čeka.

Promatrano iz logističkog kuta, to ima smisla jer svećenici u pravilu provode posljednjih nekoliko minuta tako što prtljaju po bilješkama za propovijed, u sakristiji oblače mantiju, hodaju uokolo pokušavajući zapamtiti kako u izgovorene riječi uklopiti slike koje će se projicirati kao potpora propovijedi, okupljaju se zajedno sa članovima zbora radi molitve ili tako da ih u predvorju za rukav poteže netko tko želi samo nakratko popričati s pastorom. Ipak, teološki gledano, ovdje se nazire jedna drukčija slika. Bez obzira otkuda (fizički ili arhitekturno) dolaze predvoditelji bogoštovlja, teološki je važno zapamtiti da dolazimo iz zajednice vjernika i da se u njoj ne pojavljujemo odnekud izvana. Ulazimo li na ova ili ona vrata, dolazimo li u procesiji kroz središnji prolaz ili se samo skromno spustimo na svoj stolac nije ni izbliza toliko važno kao svijest o tome da, iako ćemo sada predvoditi bogoštovlje, toj zadaći pristupamo iz zajednice vjernika, a ne izvan nje.

Kad bismo ovo teološko uvjerenje dosljedno provodili u praksi, onda predvoditelji bogoštovlja uopće ne bi ulazili iz prostora izvan mjesta za bogoštovlje. Dolazili bismo iz klupa na propovjedaonicu, od lađe prema svojem mjestu kod oltara, iz središta zajednice prema mjestu predvodnika. U većini crkava čini se nevjerojatnim zamišljati propovjednika kako se ustaje iz klupe da bi uputio poziv na bogoštovlje ili da bi iznio propovijed, ali upravo tako Jürgen Moltmann opisuje bogoslužje kršćanske crkve u svojoj knjizi *Crkva u sili Duha*:

> Zaključke možemo izvući iz jednostavnog, vidljivog niza radnji: zajednica se okuplja da bi čula navještaj, ili da bi prisustvovala krštenju, zajedničkom blagovanju, gozbi, ili da bi njezini članovi zajedno razgovarali. Tada se jedna ili više osoba ustaje i staje pred zajednicu kako bi propovijedala evanđelje, krstila, pripremila obrok, pripravila gozbu i dala svoj doprinos raspravi. Ti ljudi dolaze iz zajednice, ali istupaju naprijed, staju pred nju i djeluju u Kristovo ime. Sa zajednicom se ne „suočavaju" oni, kao nekakvi „obnašatelji dužnosti", nego Krist. Njihov govor i postupci događaju se u ime trojedinog Boga. Kako, prema tome, razumjeti položaj tih ljudi s obzirom na njihove konkretne dužnosti i obveze? Oni dolaze iz naroda Božjeg, staju pred taj narod i djeluje u Božje ime.[1]

[1] Jürgen Moltmann, *The Church in the Power of the Spirit: A Contribution to Messianic Ecclesiology* (New York: Harper and Row, 1977), 303.

Ovdje se ne radi o liturgijskoj prepirci o tome kako predvoditelji bogoštovlja tehnički dolaze na svoje mjesto. To će uvijek diktirati lokalne okolnosti, arhitektura i tradicija. Ovdje je riječ o daleko žurnijem pitanju koje glasi: Kako predvoditelji bogoštovlja, uključujući propovjednike, *shvaćaju* sebe i svoju vodeću ulogu u odnosu na čitavu zajednicu vjernika? Ova knjiga govori o propovijedanju, pa ćemo uskoro svoju pozornost posvetiti toj konkretnoj službi i mnogobrojnim zadaćama koje stvaranje propovijedi iziskuje. Međutim, bilo bi pogrešno odmah se baciti na taj pothvat kao da propovijedi nemaju svoje kontekste i kao da propovjednici nemaju zajednice.

Propovjednici za propovjedaonicu dolaze *odnekuda*, a propustimo li imenovati to mjesto izložit ćemo se riziku pogrešnoga razumijevanja toga tko smo i što bismo trebali činiti. Kada mi koji propovijedamo ulazimo u bogoštovni prostor i nailazimo na zajednicu koja nas tamo iščekuje, lako je zaboraviti da dolazimo iz tog naroda i da im ne prilazimo odnekud izvana. Nismo posjetitelji iz neke zemlje crkvenih službenika, stranci iz neke nepoznate države, veleposlanici iz ustanove teološkog obrazovanja, pa čak niti, koliko god nam bila draga ta pomisao, proroci iz pustinje. Mi smo udovi Kristova tijela, sudionici bogoštovnog skupa, a poslanje propovijedanja su nam povjerili isti oni ljudi kojima ćemo uskoro propovijedati.

Iz *klupe* do *propovjedaonice*

Bili mi svjesni toga ili ne, većina nas koji propovijedamo na sebi specifičan način utjelovljuje taj dolazak iz klupe, iz središta života zajednice do propovjedaonice. Bez obzira kako u fizičkom smislu usmjerimo tih nekoliko posljednjih koraka do propovjedaonice, u dinamičkom smislu dolazimo neposredno nakon bavljenja zajednicom vjernika. Možda smo prethodnih sat vremena proveli u molitvi za sebe i druge koji će doći na bogoslužje ili smo držali olovku u ruci, još uvijek pokušavajući naći prave riječi propovijedi za ljude koji će se tog dana zateći tamo. Možda smo bili na vjeronaučnom satu (kao slušatelj ili kao govornik), sastali se s malom grupom vjernika, pažljivo slušali nekoga tko je u problemima ili su drugi slušali nas, možda smo se susreli s vođama crkve na molitvi i potom donosili odluke o proračunu, popili kavu s nekim ljudima u zajedničkoj prostoriji, u zadnji čas dobili najavu za organizaciju zajedničkog doručka ili slušali probu

zbora ili glazbenika. Neovisno o tome jesmo li molili, razgovarali, poučavali, pripremali se ili slušali, bili smo uronjeni u živote ljudi kojima ćemo govoriti, a to je drugi način da se kaže da, barem simbolično, do propovjedaonice dolazimo iz klupe.

Štoviše, tijekom tjedna bavili smo se tim ljudima dok smo im služili ili dok smo služili zajedno s njima u bolničkim sobama i dnevnim boravcima, u vijećnicama i školskim dvoranama, u kuhinjama i tvornicama. Možda je naš rad ojačao vjeru drugih, a možda smo doživjeli osnaženje vlastite vjere. Čak i ako to ne činimo doslovno, ustajemo da bismo propovijedali tako što polazimo iz središta života te zajednice, a ne odnekud iznad nje ili s njezina ruba. Moltmann je bio u pravu – propovjednici „dolaze iz naroda Božjeg".

Propovjednici „dolaze iz naroda Božjeg" i u još jednom, osnovnijem smislu. Oni koji propovijedaju su kršteni kršćani. Budući da su propovjednici kršteni u Krista, crkvu, oni su *udovi* Kristova tijela prije nego njegovi *vođe*. Katkad smo skloni o „pozivu na propovijedanje" razmišljati kao o prilično izoliranom događaju koji se događa nekolicini odabranih pojedinaca. Božji prst se nekako spušta na izabrane, poziva ih na propovijedanje i šalje za propovjedaonice. Neki propovjednici doista su doživjeli dramatična iskustva osobnog poziva, ali naprosto nije pouzdano o propovjedničkom pozivu govoriti odvojeno od Božjeg poziva upućenog crkvi kao cjelini. „Važno je", piše Moltmann, „da javno propovijedanje i propovjednik ne budu izolirani od jednostavnog, svakodnevnog i prirodnog jezika vjere zajednice, jezika kakvim se služe kršćani u svijetu."[2]

Činjenica da propovijed, navještaj Riječi, predstavlja središnji događaj bogoštovlja odražava činjenicu da naviještanje predstavlja središnje djelovanje Božjega naroda. Propovijed na bogoštovlju, moglo bi se reći, stoji u epicentru kršćanskih govornih činova u svijetu. Kada se neka zajednica zauzima za čovječno postupanje prema zatvorenicima i inzistira na tome da su i oni djeca Božja, tada čitava crkva propovijeda evanđelje. Kada vjeroučitelj djeci pripovijeda priče o Isusu, tada se događa navještaj evanđelja. Kada zajednica u zimskim noćima otvori svoje prostorije kao utočište i iskaže gostoprimstvo beskućnicima, ona svjedoči za evanđelje. Kada članovi zajednice u ime Kristovo donose riječi utjehe i ohrabrenja bolesnicima i zatvorenicima, kada mole s unesrećenima i za njih ili kada iskazuju dobrodošlicu strancima, oni time obznanjuju radosnu vijest kraljevstva.

[2] Ibid., 206.

Bog poziva čitavu crkvu da naviješta evanđelje i svaki je učenik Isusa Krista dio tog poziva. Čitava crkva naviješta evanđelje, a propovijedanje propovijedi samo je jedan dio te veće službe. Tako kada propovjednik stoji za propovjedaonicom, čita Sveto pismo i propovijeda propovijed, taj čin govorenja evanđelja stvara valove koji se šire svijetom dok crkva nastavlja govoriti na tisućama mjesta i na tisuće načina.

Oni koji propovijedaju ne samo da sudjeluju u zajedničkom poslanju crkve, već ih to poslanje i oblikuje. U prošlosti se teološke seminare ili fakultete u šali znalo nazivati „tvornicama propovjednika", a do danas se zadržala pretpostavka da je zadaća teoloških obrazovnih ustanova da od nekih ljudi proizvede crkvene službenike. To, međutim, uopće nije točno. Crkveni službenici ne mogu se „stvoriti" u teološkim seminarima. Seminari i drugi programi teološkog obrazovanja *obučavaju* crkvene službenike, a crkveni službenici se stvaraju u *crkvi* i po *crkvi*. Žene i muškarci mogu se na neko vrijeme baviti formalnom teološkom naobrazbom kako bi stekli dublje poznavanje kršćanske pripovijesti, ali toj pripovijesti su ih najprije poučili kršćani u crkvi i u njoj ih odgajali. U obrazovne ustanove dolaze da bi se hrvali s važnim teološkim idejama, ali tamo će se susresti s teološkim naslijeđem crkve. Na mjesta za teološku obuku dolaze kako bi stekli vještine vođenja, poučavanja, dušobrižništva i govorenja, ali tamo stižu zato što je crkva na neki način već u njima raspoznala nadarenost za vodstvo. Iz seminara ne odlaze zato da bi stvarali novu crkvu, nego zato da bi zauzeli mjesta u već postojećim službama. Ljudi ne ustaju da bi propovijedali zato što im je trebao posao pa su se javili na oglas objavljen na web stranici, nego zato što ih je crkva izdvojila za tu službu i molitvom popratila taj izbor. Povjerena im je služba koja pripada Kristu, a ne njima, i koja je dana čitavoj crkvi.

Mjesto usamljenosti

Unatoč ovom odvažnom govoru o tome kako služba propovijedanja pripada čitavoj crkvi, svaki iskren propovjednik zna ponešto i o usamljenosti propovjedaonice. Baš kao što to Moltmannova slika naznačuje, mi koji propovijedamo ustajemo sa svojeg mjesta usred zajednice i potom koračamo prema propovjedaonici i stajemo pred narod. Između *nas* i *njih* postoji distanca koje smo često

naglašeno svjesni. Želimo im izreći evanđelje, evanđelje milosti i potrebe, a ipak ponekad stojimo tamo i gledamo u ljude koji se čine potpuno nesposobni primiti bilo što. Zbog toga što dolazimo od njih, poznajemo ih, znamo njihove ravnodušnosti i podjele, znamo njihove rane i oglušene uši – a sve to je, dakako, i naše. Stojimo tamo i promatramo muškarca koji čak i sada vara svoju ženu, roditelje koji pritišću svoju djecu očekivanjima da će bjesomučno nizati uspjeh za uspjehom, bračni par koji je upravo kupio novu kuću kako bi se maknuo iz susjedstva u kojem žive pripadnici različitih rasa, samohranu majku koja je upravo ostala bez posla i jako se boji za svoju budućnost i budućnost svoje djece i trgovca koji nedavno prevario poreznu službu. Dok tako stojimo za propovjedaonicom, vidimo kako se otraga nemirni tinejdžeri igraju svojim mobitelima i međusobno šalju poruke, crkvenog vođu koji se svim silama trudi naštetiti našoj službi i muškarca koji je već zaspao, pa se mjesto gdje stojimo doima kao mjesto usamljenosti.

Ovakav se osjećaj djelomično rađa zbog toga što dopuštamo da oslabi naša teologija crkve. Znamo da to nije dobro, ali uvijek smo u iskušenju grubu stvarnost crkve uspoređivati s nekom romantičnom predodžbom o zajednici vjernika koja treperi u savršenom suglasju s glazbom Duha. Poravnamo pažljivo pripremljene bilješke za propovijed, pročistimo grlo prije početka, pogledamo tu začudnu hrpu ljudi koja se usuđuje nazivati zajednicom i upitamo se: „Je li moguće da je to crkva Isusa Krista?“ Realistična teologija crkve uvijek mora krenuti od otvorenog priznanja da je, kako je to ustvrdio Craig Dykstra, „osnovna stvarnost života u zajednici to da tamo sudjelujemo u društveno prihvatljivim (štoviše, hvaljenim) oblicima uzajamnog samouništenja.“[3] Dykstra nastavlja i kaže sljedeće:

> Nadalje, samo postojanje pripovijesti, vizije i jezika vjere ne predstavlja jamstvo da će ovi utjecajni obrasci *biti* prevladani. Obrasci lako opstaju u životu zajednice, bez obzira koliko taj život bio ispunjen govorom o grijehu, raspeću, ljubavi Božjoj ili milosti Gospodina Isusa Krista.[4]

Odavde mora krenuti naša teologija crkve, ali tu neće nužno i završiti jer se priča nastavlja. Istina je da je crkva okaljana istim propustima kakvi sramote sve ljudske organizacije, ali zajednice nastavljaju govoriti i činiti stvari koje ukazuju

[3] Craig Dykstra, „The Formative Power of the Congregation“, *Religious Education* 82, br. 4 (Jesen 1987): 532.

[4] Ibid., 537.

na jednu drugu istinu o njima. Ta istina kaže kako ono najvažnije u vezi njihova postojanja ne proizlazi iz njih, nego iz Boga koji ih stvara svojim pozivom. Bogoslužje, primjećuje Dykstra, predstavlja središnji događaj pomoću kojega crkva pokazuje iznad sebe, u smjeru Boga. „U bogoštovlju", kaže on, „zajednica jest zajednica. Bogoštovljem obrasci uzajamnog samouništenja prolaze kroz iskupljujuću preobrazbu."[5]

Kako to izgleda kada zajednica na bogoslužju ukazuje na nešto iznad svojeg institucionalnog života? Jedno mjesto gdje se to događa jesu ispovjedne molitve. Na prvi se pogled može činiti kako te molitve nisu neka osobita odlika liturgije, ali postaju vrlo osobite ako ih usporedimo s ritualima u ostatku društva. Na otvorenju doma kulture ili sportskog centra izgovaraju se svečane riječi, ali nitko ne ispovijeda grijehe. U molitvama kakve se izgovaraju prije nogometnih utakmica ili poslovnih domjenaka nema priznavanja grijeha. Međutim, u crkvama ljudi svakoga tjedna u jednom ili drugom obliku izgovaraju „Sagriješili smo i odlutali od Tvojih putova kao izgubljene ovce... Gospodine, smiluj nam se." Iz tjedna u tjedan kršćani ponavljaju ovakve riječi i njima slave slobodu koja pripada onima svjesnima da istinsko dobro u ljudskim životima u konačnici ne ovisi o našoj sposobnosti da ga stvorimo.

Čin ukazivanja zajednice na ono iznad sebe može se prepoznati i u blagovanju kruha i vina za stolom Gospodnjim, u okupljanju da bi se svjedočilo sklapanju braka, u pjevanju pjesama o uskrsnuću u blizini groba i u molitvama za potrebite diljem svijeta. Kada to čine, vjernici ispovijedaju da pripadaju zajedništvu koje je šire i dublje od onoga što sami mogu proizvesti, zajedništvu većem čak i od njihovih čežnji. Oni svjedoče o tome da su postali braća i sestre ljudima pokraj kojih bi inače samo prošli uz nezainteresirano slijeganje ramenima. Po riječima bogoštovlja pozvani su govoriti, koliko god kolebljivo, jezikom svijeta koji nadilazi vlastite interese i samopouzdanost. Čak i njihova djeca, iako tek uče ritam tog jezika, počinju naslućivati razliku između „Tata, kupi mi auto" i „Sada kada liježem na spavanje, Bože, molim Te, čuvaj moju dušu."

Činjenica da crkva svojim bogoštovljem ukazuje iznad sebe, na Božju zbiljnost i da se toj zbilji nada i iščekuje je, Williamu Willimonu dovoljan je razlog za inzistiranje na tome da se crkva u svojem bogoštovlju povlači *u* stvaran svijet, a ne *iz* njega. On piše ovako: „'Funkcija predivno nefunkcionalnog svijeta nedjeljnog

[5] Ibid., 540.

bogoslužja jest *povlačenje u stvarni svijet gdje dobivamo oči i uši kako bismo vidjeli i čuli dolazak Kraljevstva za koje nas je svijet naučio da ga smatramo pukom tlapnjom*."[6]

To je također i razlog zašto propovjednik ustaje iz okupljenog naroda i potom staje pred taj narod kako bi propovijedao. Propovjednik dolazi iz naroda Božjeg i stoga se ne nalazi izvan ili iznad njega. No propovjednik stoji pred narodom Božjim zato što ono što se sprema učiniti ne dolazi od naroda ili, unatoč svom radu na pripremi propovijedi, od samoga propovjednika. Moltmann je to ovako sročio: „To dolazi od njihova Boga, u čije ime govore i djeluju. Uostalom, zajednica koja povjerava zadaću, i povjerenik zadužen za nju, ne žele slušati sami sebe, niti projicirati sliku samih sebe. Oni žele čuti Kristov glas, proslavljati zajedništvo s njim i biti uvjereni da ih je On poslao."[7]

Tako stojimo na tom mjestu, mi koji smo se nekako zatekli za propovjedaonicom s poslanjem propovijedanja. Sada znamo mjesto otkud smo došli – iz zajednice Kristova naroda, kako vjernoga tako i nevjernoga, naroda kojega smo i mi dio. Članovi te zajednice poučili su nas staroj priči o radosnoj vijesti i poslali nas na ovo mjesto da im je iznova ispričamo, da im prepričamo njezine dragocjene riječi nade, da ih podsjetimo na njezinu moć koju često zaboravljaju, da ih pozivamo jer su skloni odupirati se njezinim zahtjevima da opet uzmu na sebe njezin jaram koji je sladak i njezino breme koje je lako, da ih utješimo njezinom nepresušnom milošću jer su prestrašeni i obuzeti sumnjama, te da ih iznova uvjerimo da će, bez obzira koliko daleko odlutali od doma, ona uvijek biti priča o Bogu koji je s njima i za njih.

Smisao za otajstvo, smisao za humor

Nijedna uviđavna osoba ne može stajati na ovom mjestu pred Kristovom zajednicom bez snažnog osjećaja strahopoštovanja i odgovornosti. Jednako je tako točno da na ovom mjestu nitko ne bi trebao stajati bez snažnog osjećaja poniznosti i zdravog smisla za humor. Više puta smo naglasili da na mjesto propovijedanja dolazimo iz zajednice i da dijelimo njezinu vjeru, ali dijelimo i njezine mane. Nemamo pravo stajati za propovjedaonicom više od bilo koga u zajednici

[6] William H. Willimon, *What's Right with the Church* (San Francisco: Harper & Row, 1985), 121.
[7] Moltmann, *The Church*, 303.

– štoviše, uopće nemamo „prava“ tamo stajati. Baš kao i svaka druga prisutna osoba, i mi imamo svoje sumnje i obrasce neposlušnosti prema evanđelju kojega ćemo navijestiti. Dobro je biti za propovjedaonicom, ali nismo tamo zato što smo mi dobri. Činjenica da se grupa ljudi iz koje dolazimo može nazvati tijelom Kristovim, i da od svih ljudi baš mi možemo stajati pred njima da bismo im u Kristovo ime propovijedali evanđelje, tjera na poniznost, a na određeni način je i šaljiva. Karl Barth je jednom iznio ovu opasku o onima koji propovijedaju:

> Možemo i moramo se ponašati kao oni koji znaju. Ali ne smijemo tvrditi da smo oni koji znaju... [Sila Božje samoobjave] sastoji se od božanskog čina veličanstvenosti pred kojim će oni koji doista znaju uvijek shvatiti i priznati da ne znaju. Stav onih koji znaju u toj sili može biti samo stav najdublje poniznosti... Samo zato što nemaju nikakve sumnje u oslobođenje koje je posve izvan njihove kontrole, oni koji su uistinu slobodni znati ove stvari ne mogu nikada izgubiti smisao za humor na svoj račun.[8]

„Nikad nemojte izgubiti smisao za humor na svoj račun.“ Možda bi tu rečenicu trebalo ugravirati na ploču i postaviti na stražnju stranu propovjedaonice, pored tradicionalnog citata iz Evanđelja po Ivanu: „Htjeli bismo vidjeti Isusa.“ Redak iz Ivana tako bi nas podsjećao da zadaću propovijedanja Kristova evanđelja trebamo shvaćati ozbiljno, a izreka o smislu za humor bi nas poticala da se ne shvaćamo pretjerano ozbiljno dok obavljamo tu zadaću. Štoviše, smisao za humor u bogoštovlju nije samo znak poniznosti, već i osloboditeljske sile evanđelja. Moltmann tvrdi: „S Uskrsom počinje ... smijeh otkupljenih.“[9] Zajednice kršćana i njihovi propovjednici mogu se smijati na svoj račun jer je Bog u Kristu skršio silu grijeha i smrti, a istodobno se mogu smijati i ispraznim bogovima ponosa i pohlepe. Mogu se izrugivati paklu i plesati na grobu smrti i grijeha.

Kad sam bio dijete, moja je obitelj išla u malu crkvu, izvana obloženu drvenim gredama, smještenu u jednom selu države Georgia, a stanovništvo se uglavnom bavilo obrađivanjem ilovače. Naša zajednica sastojala se od jednostavnih ljudi, uglavnom zemljoradnika i učitelja, a naši crkveni službenici nosili su jeftina tamna odijela koja su im loše stajala jer su svećeničke halje smatrali pretjerano pomodnim znakom razmetljivosti. U tom kraju sparna ljetna vrućina se pojavljuje

---

[8] Karl Barth, *The Doctrine of Reconciliation*, Church Dogmatics IV/2, prev. G. W. Bromiley (Edinburgh: T & T Clark, 1958), 124–25.

[9] Moltmann, *The Church*, 110.

pri izlasku sunca, a tijekom dana samo pojačava tako da su nedjeljna bogoslužja u ljetnim mjesecima uvijek bila popraćena zvukom ventilatora kakvi se inače nalaze u mrtvačnicama i pljeskanjem komaraca. Svi prozori, kao i glavna vrata, bili bi širom otvoreni ne bi li ušao kakav milostivi dašak vjetra. Međutim, bilo je nedjelja kada bi umjesto propuha iznenada navratio pas iz susjedstva, zalutalo pseto čiji je pedigre bilo nemoguće dešifrirati, ali kome je naše bogoslužje bilo neodoljivo. Sigurno nije navraćao svake nedjelje, ali je ljeti dolazio dovoljno često da je bilo onih koji su se šalili da na bogoslužje dolazi češće od nekih starješina crkve.

Vratari su znali da je bolje da ga ne pokušavaju otjerati jer je jedini takav pokušaj završio tako da je jurnuo prema propovjedaonici. Tako bi taj mješanac znatiželjno njuškao gležnjeve vjernika dok smo mi pjevali himne. Đakoni bi ga obilazili za vrijeme prikupljanja kolekte, a za vrijeme pastoralne molitve pas bi bez nekog cilja lutao po prostoriji. Nama djeci on je bio beskrajan izvor zabave, a ponekad bi poslužio i kao prikladna i spontana ilustracija u propovijedi – propovjednik bi, recimo, znao reći nešto poput: „Nema više osjećaja za dobro i zlo od ovoga psa ovdje."

Gledajući unatrag, shvaćam koliki je izazov za naše crkvene službenike bio pokušaj da predvode bogoslužje i propovijedaju onih nedjelja kada je taj mješanac jurcao po prostoriji i njuškom gurkao noge vjernika. Priznajem da ne žudim za tim da se tako nešto meni dogodi, ali bilo je nečega prekrasnog u tim vremenima. Kakvo god drugo značenje moglo postojati, pas koji slobodno šeće na bogoslužju razotkriva svako pretvaranje i uništava lažno dostojanstvo. Svima nam je bilo jasno da milost, radost i sila u našem zajedništvu, a svega toga je bilo u izobilju, nisu naša zasluga. Mi smo, uostalom, bili ljudi bez nekog ugleda u ovom svijetu i nismo čak ni svoje najsvečanije trenutke mogli zaštititi od pasa lutalica. Nekako vjerujem da su čak i naši svećenici ozbiljnih lica, u tamnim odijelima bili svjesni poetske povezanosti između zajednice priprostih zemljoradnika i učitelja u najboljoj, nedjeljnoj odjeći zajedno s psetom koje luta među njima i skupa krhkih ljudskih bića, iznenađujuće spašenih po milosti Božjoj – milosti koju nisu mogli nadzirati, već je samo primiti kao dar. Ako sam u pravu, onda su se negdje duboko u sebi smijali glasnim smijehom koji pročišćuje. A ako su to činili, onda su zbog toga bili bolji propovjednici evanđelja.